

مهرگره: تاریخ و کرد، اسه گونڈ و جاج اس

محمد اقبال

ایم فل اسکالرشپ انڈا عظم یونیورسٹی اسلام آباد

ڈاکٹر ممتاز بلوچ

اسسٹنٹ پروفیسر، شعبہ پولیٹیکل سائنس، جامعہ بلوچستان کوئٹہ

Abstract

Mehrgarh is one of the ancient settlements, which is situated in district of Kachi (Bolan) on the foot hills of Bolan river near Dahdar. The ancient settlement is belonged to Neolithic period (7000BCE-2600BCE). The French Archaeological team took part in the excavations of Mehrgarh under the supervision of Jean Fransco Jarrige since 1974 to 2000. After a long period, the team has excavated seven periods of Mehrgarh mound. The team conclude that the ancient people of Mehrgarh were well advanced and developed. The archaeological evidences of Mehrgarh proves that the inhabitants of area had introduced first time village culture network, Terracotta figurine (human and animals), domestication of plants (wheat, rice and barely) and animals (waterbufallo) in South Asia. Mehrgarh had produced remains of dental surgery who able to treats the affected teeth on that time by the help of an ancient technology. however, the inhabitants of Mehrgarh used to storage jar for the purpose of seeds storage. The ancient population had trade linked among neighboring populations as well long distance communication such as Iran, Afghanistan, Oman and Mesopotamia through sea and land routes.

Keywords: Mehrgarh, Archaeology, Pre-history, Periods, Remains.

دنیا کی چندی متکنا خلق آک آباد مسونو۔ ہر ایتے تدوکا بندغاک دنیا نا ایب وکیب اٹ
دیرنا پلوٹ آباد کرینو۔ دامتکنا خلق آتا پٹ و پول اٹ آرکیالوجسٹ آتا اسے بلوکڑداسے۔ دنیا نا
متکنا تہذیب آسمیٹی شام نا تہذیب (Syrian Civilization)، عراق نا
تہذیب (Mesopotamian) Civilization، مصر نا تہذیب (Egyptian Civilization)،
چین نا تہذیب (Chines Civilization) گندھارا نا تہذیب (Ghandhara
Civilization) و دریائے سندھ نا تہذیب (Indus Civilization) مچا دنیا کی چاہنگ
اک۔ ولے ہموڈے مہرگڑھ ہم مچا دنیا کی تینے درستی راستی کر یفنگ اٹ سرسوب مس۔

تاریخ نا زانت کار آک تاریخ و ہر ایشخ اٹ ونڈ کرینو اولیکو بشخ و تاریخ (History) و اٹمیکو بشخ و مسٹر
مسیح نا تاریخ (Pre-history) نا پین تسونو۔ ہر ادے خل نازمانہ (Stone age)، ہم پارہ۔ خل
نا زمانہ و سرپند مننگ نا خاطران مونی اودے ہم مسے بشخ اٹ ونڈ کننگانے۔ ہر ادے اولیکو خل
نادر (Paleolithic) نیا میکو خل نادر (Mesolithic) و پوسکنا خل نادر (Neolithic) نا
پنٹ چانگرہ۔

بیرہ مہرگڑھ ناسیالی ہم پوسکنا خل نادر (Neolithic) آن و۔ ہر اکہ نوونیم ہزار سال مست دریائے
بولان نا پہنادا و بولان نا سمری آمش تا داماں اٹ آباد مسونے۔ آرکیالوجسٹ آتا پاننگ کہ ہمو وخت
آہم مہرگڑھ نا خلقت نا کچ بیست ہزار آن گیش اس۔ مسٹر مسیح نا چاندار آتا پاننگ کہ ہمو وخت آدریا
ے بولان دریائے سندھ اتو سنگتی گند اس۔ ولے اینو پرو نوکاپ نا دیر کن سلک۔

مہرگڑھ نا دمب آیتا کاریم نا بناء

مہرگڑھ نا دمب آیتا فرانس نا آرکیالوجسٹ جین فراسیکو جیرج اونا زائیفہ کھتیرین جیرج تینا
سنگت آسمتیون اوارنواب غوث بخش ریکساڑی نا مددو ملک اٹ کاریم نا بناء کریر۔ ہر اکہ

نودور (Season) اٹ مس۔ ہندن کاریم نا بناء 1974 آن مس۔ ولے امریکی آریالوجسٹ مارک کینائر تینا تحقیقی پٹ وپول اٹ لکھک کہ دا کچی نا ڈغار آ کاریم 1968 آن الیس تا 2000 اسکان برجاس (Kenoyer & Meadow 2004: 196-197)۔ بلوچستان اٹ حالیت آ تا سوب آن مون مُستی کاریم مننگ کتو۔ ولے مون مُستی ہم مہر گڑھ نادمب آتیا کاریم نا گرج ارے۔

مہر گڑھ نادور آک

فرانس نا آرکیالوجسٹ جے۔ ایف۔ جیرج مہر گڑھ نادمب آتیاں پیشن مروکا گڑا تے (Cultural material) ہشت بخش اٹ ونڈ کرینے۔ داکان بیدس دا حد و حویل نادمب آتے ہم پن تنگانے۔ تینا پٹ وپول نا خاطران دا دمب آتے MR1, MR2, MR3, MR7 او Cemetery (قبرستان) نا پن تنگ آنے۔

مہر گڑھ نا اولیکو دوراے (Period I) نا پن تنگانے۔ ہرا دے بیدس ٹکری نادور (Aceramic period) ہم پارہ۔ دا دورٹی دلا تا بچو درک اس ملپک۔ دا دورٹی خل سنا چندی اوزار آک ملانو۔ ہرقتیٹی خل سنا کاچو، بلیڈ، کتار و خل سنا لشی آن بیدس ہڈو گلد ہم دو بسونے۔ ہرا فتے دنیا Microliths نا پنٹ چانک۔ دا دوراٹ کوٹی تفنگ نا بناء ہم مس۔ مالدار ی وکشت و کشاری شون ہلک۔ داکان بیدس خولم، برنج و جو سنا تخم ہم دا دور نا ٹیکی او (Jarrige et al 1995: 245)۔ ہندن ہڈ سنا سیلہ و ہڈ آن جوڑ وکا پن چندی اوزار آک ہم دا دور نا کاریم کو۔ دا دوراٹ غلہ و سنگ نا پڑو سوگو تنگ نا کوٹی ہم رسیگانے۔

مہر گڑھ نا ارمیکو دوراے (Period II) نا پن تنگانے۔ ہرا دے ٹکری نادور (ceramic period) ہم پارہ۔ ہندا ہی دوراٹ دلا تا ٹکرتا ملنگ نا بناء مس۔ مہر گڑھ نادمب آن اولیکو ٹکری ہندا ہی دور آن سیالی تنگ۔ Allchin تینا کتاب اٹ لکھک کہ دا دوراٹ مہر گڑھ نا مخلوق افغانستان

وترکمانستان تون کاروبارنا بنداوه ءتخا۔ هراکان خرونا خوار (Lapiz Lazoli) بسکه۔

مهرگره نامسٹیکو دوراے (Period III) ناپن تننگا نے۔ دادوراٹ مالداري نا ڈس و نشان ملانے۔ Rita تینا کتاب اٹ لکھک که هندای دوراٹ ہیٹ میلش، گڈ و خراس ناہڈ ملانے۔ داکان بیدس خولم، پمبه و جوناعله هم دادوراٹ ساڑی اس۔ Christophe Moulherat تینا نوشت سیالی تنگ۔ هرا نا عمر پنچ هزار سال آن گیش ء۔ دونا ٹمک آن بیدس ویل نا کمک اٹ هم دلا جوڑنگ نا ڈس آک ملیره۔ هندن موسمی هنپ وپٹ نادرک هم دادوراٹ خنگ اک۔

دادور ءشونداری نادور هم پاره۔ Alios Payer ناپاننگ که دادوراٹ مس (Copper) نا بناء مس۔ مس آن جوڑ مروکا اوزار آتے کاریم اٹ ایئر۔ جے ایف جیرج ناپاننگ که اولیکو بندغ نا بت دا دوراٹ جوڑ مس۔ ولے سهدار نا اولیکو بت هم هنداکان جوڑ مس۔ داکان بیدس خل ننا اوزار اتا دور هم دادور اسکان برجاء مسونے۔ داکان بیدس بسوکا مش آن دوخوار و دلاتا چندی قسم آک دادور ننا نشانی ء هرافک بیره ویل نا ٹمک اٹ جوڑکننگا نو اوفتیا چک اوباز و دنا زبیدار آ لکیرک کشوکو۔

مهرگره ناچار میکو دوراے (Period IV) ناپن تننگا نے Alios Payer ناپاننگ که دادوراٹ چاندی شون هلك۔ داکان بیدس بسوکا مش (Terracotta) آن نیازی تا دروشم اٹ گچینو بت جوڑکننگا۔ دادوراٹ ویل نا ٹمک اٹ سوگو دلا هم جوڑکننگا نے هندن اُفتازی ء هرٹ اوباز جاگه آ مسرنگ اٹ هم زیبدار کننگا نے۔

مهرگره ناشتمیکو دوراے (Period VI) ناپن تننگا نے۔ دادوراٹ مهرگره تینا خوک ننا آبادی متینون سیالی تنخا۔ هرافت سوب آن داکان نال، کلی گل محمد و سُهیلی افغانستان نادمب آتا دلاتا چندی قسم آک ملانو۔ داکان بیدس دلاتا زی آپیل نا درخت ناپن نافو ننا کشنگ نا ڈس هم هنداکان کاٹم هرافک۔ هندن خرونا خوار و مور (stamp) هم دادور نا گڈا سے۔ هندن گونڈ و کوٹی جوڑنگ نا ا سے بھلو

کچ اسے ناڈس ملے۔ دادور ناکل آن زیات ہوکا مروکا گڑا بسوکا بش آن دراج آگلاس۔ ہرا کہ
مچا دنیاٹی تینا مٹ تینٹی۔

مہر گڑھنا ہشتمی کو دوراے (Period VII) ناپن تننگا نے۔ دادوراٹ نیاڑی وزینہ نابت نا اسے
بھلو کچ اس ودی مریک ہرا کہ باز زیائی اٹ جوڑ کننگا نو۔ داکان بیدس کوٹی جوڑنگ نا اسے بھلو کچ
اسے ناڈس ملے۔ شال وکوٹ ڈی جی نادمب آتا دلاتا ڈس ہم ہشتمی کو دوراٹ رسینگ۔

مہر گڑھنا ہشتمی کو دوراے (Period VIII) ناپن تننگا نے۔ دادورے گڈیکو دور ہم پارہ۔ مہر گڑھنا
بھسکاری نابناء ہم ہندا کامس۔ دادوراٹ دلا جوڑنگ نارسم باز گچین اس۔ ہرا مے قسم نارنگ اٹ
دلاتے سینگارکنگ نارسم و شون تسور۔ ولے داسکا نے مہر گڑھنا بنداوہ ناچ پانگ مفک کہ اوخت
اسکان دانا کاریم گڈیکو حد (virgin soul) اسکان ایسر مرے۔

مہر گڑھنا دمب آن پیشن مروکا گڑاک

فرانس نا آرکیالوجسٹ آک مہر گڑھنا دمب آتیا سانسے وڈوڈول اٹ کاریم کریسا کئی بے
مٹ آگڑا تے کشنگ اٹ سرسوب مسر۔ ہرا قتیٹی نکری تاچندی قسم آک ہرا کہ مون وخیسن ہنگارنگ
اٹ سینگارے۔ ثابت آدلاتا چندی قسم آک، کولی، خرونا خوار، ہار آک، چنکا بت آک ہرا کہ زینہ،
نیاڑی وسہدار آتا دروشم اٹ، سواسیتیکا نشان، قبر آتا قتیٹی تخو کاڈیک (ہرا کہ بیرہ ہمو بندغ نازندو
بوداٹ کاریم تروکا مال وڈی ہر قتیٹی دلائے زان تا کچ گیش اے۔ اوجون اتوا وارفن کننگارہ۔ مستر مسیح
نازانت کار آتا پانگ کہ دادور ناکل بندغ آک بروکا زندا ایمان ایسرہ)، لچخ اٹ گونڈو کوٹو جوڑنگ نا
رسم، بسوکا لچخ وسہدار آتا ہڈا آن جوڑ مروکا دوخوار، مس وچاندی نا گڈا تیان بیدس سٹیمپ وسیل ہم
مہر گڑھنا دمب آتیا رسینگا نے۔

دنیانا تہذیب آئینی مہرگڑھ ناکرد

اگہ نن مہرگڑھ ناسیالی ۽ دنیا نالیو متکنا تہذیب آئینی گنڈین تو ننن گڑاس ہندن
 وکاریمک نظر بریرہ کہ اؤفا شباشی ہفت ہزار سال مست مہرگڑھ نا
 مخلوق (Mehrgarhian) ۽ ملک۔ دنیا نا تینی پوسکنا شوننداری نا خاطران مسترمسیج نا مہرگڑھ نا
 اسے بلوکڑداس مسونے۔ ہرا کہ مچ آدنیاء باز آپوسکنا گڑاتیان درستی راستی کرینے۔ ہرافتیان
 ایلوتہذیب آک بے سما اسسر۔ مہرگڑھ نائل آن بلاکڑداس کہ اودنیاء غارتازندان کشیہ خلق تفنگ
 ناکنڈا ایس۔ آرکیالوجسٹ آتا پانگ کہ مہرگڑھ نادمب سہیلی ایشیائی اولیکو دمب ۽ ہرا کہ خلق تفنگ
 نابنداوہ ۽ تخت۔ بندغ آتے اس جاءرینگ ناوڈوڈول آن واخب کرینے۔ دنیاء سیوت وایلی ناکلہو ۽
 تس۔ دادورٹی مہرگڑھ اٹ گونڈو کوٹی جوڑنگ نابناء مس۔ ہرادے برطانیہ ناہوکا مروکا آرکیالوجسٹ
 فیئرسروس (Fairservice) بلوچستان نا مسترمسیج نا خلق آتے (Baloch village culture)
 ناپن تسونے (Fairservis 1956: 169, 346)۔ کشت وکشاری و مالداری نا
 بنداوہ ہم دریائے بولان نادامان اٹ مسترمسیج نا مہرگڑھ اٹ تخنگا نے۔ خولم، زرت، جو اوپین چندی
 فصل آک ایب وکیب اٹ دسنگانو۔ پمہ نا تخم (Seed) ہم اولیکو وار مہرگڑھ نادمب آتیان
 رسینگا نے۔ ہندا مخلوق لغز و لوچ آدنیاء چچ و بیرشت آن واخب کرے۔ کشت وکشاری تو اوار اوار
 مالداری ناکنڈا ہم گام گچ مس۔ ڈغار تیا لنگار کنگ آن پدخریسی نابناء تو اوار مش و جنگل آتا سہداراک
 خریسی تیارم اٹ ہرہ۔ ہرافتے شکار تو اوار اوار ارا تینی لاہو کنگ نارسم نابنداوہ ہم ہندا کا تخنگا۔ باز
 آسہداراک پال وسوء کن کاریم بسورہ او باز آک سفر وکشت وکشارکن۔ مہرگڑھ نادمب آتیان چچ،
 خراس، بیش، ہیٹ و میل آن بیدس پین چندی وڈنا سہدار آتا ہڈو جون آک ملانو۔ داکان بیدس
 مہرگڑھ نا خلقت بسوکامش اٹ دلا جوڑنگ نارسم ۽ تالان کرے۔ اولیکو ٹکری ناسیالی 5500
 BCE نادور آن ۽۔ مہرگڑھ ناباتیک مے وڈنا دلا جوڑنگ نارسم آن واخب اُسر۔ ہرافتا اولیکو وڈ پیش نا

ٹمک اٹ جوڑ کروکا دلاکو ہر اٹے Basket marked pottery ناپن تسونو۔ ہر ٹمیکو وڈو دونا مدو ٹمک اٹ جوڑ کروکا دلاکو ہر اٹے Handmade pottery ناپن تسونو۔ مسٹیکو وڈو دونا دلاک ویل نامک اٹ جوڑ نگارہ ہر اٹک Wheel made pottery ناپنٹ چانگرہ۔ داوڈ نونا دلاک شوندری نادوراٹ جوڑ مسر۔ ویل نامک اٹ جوڑ مروکا دلاک مثل کشیدہ مون وخیسن آرنگ آتیٹ سینگار کننگا نو۔ باز آدلاتیا سہدار (گڈ، خراس، چک) ودرخت ناپن آتا فوٹوک کشوکو۔ مسٹر مسیح نا مہر گڑھ والا ک دندان نامرض آن ہم واخب اسر۔ اودندان ناعلاج ء اسے وڈا سے ناوڑا سے اٹ کریرہ۔ اودور ننا ڈینٹل سرجن آک دندان نامرض آن واخب اسر۔ فرانس نا آرکیالوجسٹ آک مہر گڑھ نامدب آن گڈاس ہندو دندان ناشانی مونی اسر ہر افقزی آعلاج کریفنگ ناڈس و نشان اس۔

مہر گڑھ ناگل آن بلاکڑ دادا دے کہ اودنیاء بُت جوڑنگ نافن آن درستی راستی کر یف۔ دنیاٹی بُت تراشنگ نابنداوہ ء مہر گڑھ والا ک تخار۔ ولے اینواسکان داگرڈا درست متوکہ دا اُفنا مذہب اس یافن۔ با زآچاندار آتا پانگ کہ دا مخلوق پوسکن مذہب نا کڈا گام گج کریرہ۔ مہر گڑھ نامدب آتیا نرینہ و نیازی نابت آتیاں بیدس چندی سہدار آتا بُت آک ہم دو تمانو۔ گیشتر نیازی تابت آک باز جوان او اسے زیبا و وڈا سے اٹ تراشنگا نو۔ ہندن باز جاگہ غانیازی تون اوار گودک آچنا تابت ننا ہم درشانی ء باز جوان وڈاٹ کننگا نے۔ چاہندار آتا پانگ، مننگ کیک کہ دادوراٹ مہر گڑھ ٹی نیازی ناراج (Matriarchy) مسونے۔ کشت و کشاری، مالداری و ارا نا کاریک نیازی نادوٹی مسونو۔ باز آ آرکیالوجسٹ آک دُنکہ جان مارشل، جے ایف جیرج، ارنل اسٹائن، مارک نارفیو سروس نا پانگ کہ نیازی نابت ء ڈغار ناخرونی ناسوب آن جوڑانو۔ اومننگ کیک کہ نیازی نابت ننا پوجا ء ہم دا خاطر ان کرینو کہ ڈغار ہم بندغ ء مثل لمہ ولیفک۔ ڈغار دیر و خولم آن بیدس زند ننا ہر گرج ء پور وکیک۔ اوار ٹمیکو دا ہم مننگ کیک کہ ہم وخت آ ہم لمہ ڈغار تون مہر و مابت نارسم ساڑی اس۔ کہ

اُوفک ڈغار نامش تھیٹ بُت جوڑ کر یسا اُفتا عبادت و دا خاطر ان کریرہ کہ دالمہ ڈغار نئے ودی کرے،
ولیفے و پگہ نادے ہندا ڈغار نانا جون و سوگو تنک ۔

رسم و رواج نابرجائی

آرکیالوجسٹ آتا پانگ کہ مُستر مسیح نامہر گڑھ نامخلوق نا آبادی بیست ہزار آن گیش
اس۔ ولے موسی رد و بدل و مہر گڑھ نامہسکاری ناسوب آن داگل آ خلقت تو وسم متو۔ ولے باز آک
ہنپ وپٹ کر یسا سندھ و ہندا و باز آک تا بلوچستان نامش تھیٹ ٹیک ہلکر۔ دنیا نا آرکیالوجسٹ آک دا
گڈاء اُمناکرینو کہ سندھ تہذیب نابابائے آدم ’’مہر گڑھ‘‘ و۔ دریائے سندھ نامہ تہذیب مہر گڑھ آن
رنگ ہلکنے۔ مہر گڑھ ناباتیک دریائے سندھ نامہ تہذیب و آباد کریر۔ باز آزانت کار آتا پانگ کہ
دریائے سندھ نامہ تہذیبی دراوڑی خاہوت نابندغ آک آباد کریر۔ سرجان مارشل وڈاکٹر فریج صمدنا
پانگ دافتا زبان براہوئی مسونے۔ ولے لکل آن بلا ویل دادے کہ دریائے سندھ نامہ تہذیب نالکھوڑ
اینو اسکا خوانگ (Decipher) متنے۔ ولے داڑے سوج دا ودی مریک کہ ہفت ہزار سال
مستر مسیح نامہر گڑھ نامکچر انت اینو ہم برجاء؟ اگہ زرس خوڑتی اٹ دا سوج آ جابج کین تو اینو ہم
بلوچستان نامچک او چڑیک کلچرنا روانی و۔ چندی گڈا تھیٹی برجاء تھانو۔ دنکہ دلاتیا مثل
کشیدہ (Embroidery) آک اینو ہم نارا ج اٹ ہندائی وڈ برجاء بس فرق دادے کہ درودا کشیدہ
آک دلاتازی آ مسورہ ولے اینو چ آتازی آگفنگرہ۔ مُستر مسیح ٹی ہرامسے رنگ آن کاریم ہلکرہ ولے
اینوشون بلیسا ہفت رنگ اٹ چ آتے کشیدہ اٹ سینگار منگ و۔

گل آن بلا کڑ دادے کہ مہر گڑھ ناباتیک دنیا کوئی تفنگ نارسم و ہیل تسر۔ دادور آن مُست خلقت
آک غارتھی زندگی ریفیرہ۔ فرانس نامچا ہندار آک مہر گڑھ نامدب آتیاں تنک بنگا کوٹو آتا بنداوہ
آتے پٹار خنار۔ ہرا کہ لچغ و کچا اگا خشت اٹ جوڑکنزگانو، اُفتا چھت آتے پاٹ ناماباز و تیراٹ
بیریفسا لچغ اٹ لیوکنزگانے۔ اینو ہم چپ وچا گرداٹ دارسم ہندن برجاء۔

ہندن کرنو ہم مہر گڑھ نامخلوق ناترو کو ٹیگی اسے۔ ہرا کہ بیرہ خل نئے نامک اٹ خاخرنا آہڑ آبسنگ۔ چاندرا آتا پاننگ کہ کرنو ناخک ہم مہر گڑھ نادمب آتیاں ملانو ہرا کہ جلیج دروشم اٹ او۔ کرنو ہموارغ ۽ ہرا دے بیدس کتغ آن ہم کنگ مریک۔ بیرہ اسے تاس اس پڑوال و چاہ ناکوپ اسے تون کنگ اک۔ دامنگ یک کہ ہفت ہزار سال مست کتغ ناڈس و نشان مفرو۔ ولے اینو ہم پہوال آئیٹ گرنونا رسم زندہ اے۔

داحد و حویل اٹ کولی ناڈس و نشان ہم مہر گڑھ آن ملانے۔ ہرا کہ خولم ناغلہ آن بیدس وڈوڈنا فصل ناتخم آتے سوگو کنگ کن کاریم اٹ بسونے۔ داصاف ۽ گپ اسے کہ مستر مسیح ناوخت اٹ گوڑی اوٹاہ متنے۔ ولے اینو ہم بلوچستان اٹ کولی خولم وایلو فصل آتا تخم آتے سوگو کنگ کن کاریم تنگ ۽۔

سو استیکا ہم مہر گڑھ اٹ ودی مسونے۔ ولے ہرا دے زانت کاراک جرمی ناسروک ہٹلرتو گوندیرہ ہرا کہ دنیا ناہرٹمیکو جنگ ناسروک اسے۔ ولے دانشان مہر گڑھ اٹ مستر مسیح نا۽ ساڑی مسونے۔ ولے اینو ہم بلوچستان اٹ دانشان ساڑی ۽۔ ظفر بلوچ (07/06/2016) اسے انٹرویو نئے ٹی پارے کہ داسکانے سوراب وگدراٹ دیوال آتا چارمہ کٹد سو استیکا دانشان ۽ داخاطران کشیرہ کہ جن وایلو بد بلاتیاں رکھ وپال مرے۔ داسکانے دانازی آپٹ پول برجاء کہ دانشان مذہبی ۽ یاراجی!

مہر گڑھ نادمب آتیی قبرستان ناڈس و نشان ہم ہر دوراٹ ملک۔ ہرا دے فرنج آرکیالوجسٹ آک Cemetery ناپن تسونو۔ مردہ آتے دن کنگ کن قبرستان نارسم ہم مہر گڑھ اٹ بازمتکن ۽۔ دروہم داڈے نامخلوق تینا مردہ آتے قبر نا لحد اٹ دفن کریہ اینو ہم ہموارسم برجاء۔ لچخ ناخشت اٹ لحد ناہا ۽ بند کریہ۔ ولے دروہم نا کاریم اٹ بروکاٹل ۽ گڑا تے اڑتو اوار دفن کریہ۔ بیرہ اینو مذہب نارسم آتا سوب آن بندغ ۽ اسے پیہن اوچچ اسے ٹی لحد اٹ تخیرہ۔

خرونا خوار (Lapis lazuli) آن بیدس یاقوت و مرجان ہم اسے بھلوکچ ایسیٹی مہر گڑھ نادمب آن رسیگانو۔ چاہندار آتا پاننگ کہ دا افغانستان علاقہ بدغشاں آن انگانو۔ دازیا غاچنکا خواک دروہم

بیرشت کن بینو گارہ۔ ولے اینو ہم افنتے گیشتر ہندا مسخت اٹ کاریم اٹ اتنگ او۔ داکان بیدس خرونا خوار اینو ہم نظر نارکھ و پال کن کاریم متنگ ء۔ جہا س چنا تا درنگی و جہا س کوٹو آ تا تیر تیا تفوک ء۔

ہندن موسمی ہنپ و ہٹ (Seasonal migration) مالداری ناسوب آن مہر گڑھ نا پھوال آ مخلوق موسم ناسوب آن ہنپ و ہٹ کریرہ۔ مہر گڑھ اٹ باسنی ناسوب آن بلوچستان نامش و افغانستان ناکنڈا تینا مالداری ء دریرہ۔ Balochistan Prehistory of نانوشتکار J.M.Shaffer لکھک کہ مہر گڑھ نا باتیک پھوالی ناسوب آن کلی گل محمد (کوسٹ) وٹپ یحیی (سہیلی افغانستان) ناکنڈا کاروان تا دروشم اٹ سر ہلکڑہ۔ ہندن بڑز کو مشتا مالدار آک مد موسم نا وخت آشیف کو پٹ آتیا یکجاہ مسرہ۔ ولے ہفت ہزار سال مسٹ نادرسم اینو ہم برجاء (Agrawal 1985: 124-125۔ دنکہ سہیلی افغانستان (دلہند) آن پرکانی پھوال آک و سراوان نا مالدار اک مستر مسیح نادرسم اے زندہ تخانو۔

مہر گڑھ نا مخلوق خل نادر آن الیس مس و چاندی نادر اٹ ہم گام ء تخان۔ زندنا شیفی بڑزی تیان بیدس دنیا ء باز آپوسکنا گڑا تیان درستی راستی کرینے۔ ولے اینو مہر گڑھ نا جندنا پچان بانزا تا بائی ء۔ ولے اینو نازمہ واری دادے کہ نن داراج نادرسم مسیح نا تاریخ ء سوگو کین۔ ہر ادب آتیا بلوچستان اٹ کاریم متنے اوفتے دُز و داڑیل، راج و موسم نا گواچی متنگ آن سوگو تخن۔

گل آن بلا ویل دادے کہ مہر گڑھ آن پیشن مروکا گڑاک دنیا ناکنڈا اٹ سر مسر۔ دنیا نا چندی میوزیم آتینی خوندی ء۔ داکان بیدس کراچی و اسلام آباد نا میوزیم آتا امبار تینی مہر گڑھ نا قیمتی و بے مٹ آکلچر لاوارث تموکے۔ فرانس اوٹلی ٹی ہم مہر گڑھ نا کلچر میوزیم آتینی خوندی ء۔ ولے اسے انٹرویو اسیٹی بولان میوزیم سیوی نامسکو ہی سروک (Qurator) محمود الحسن ((14-03-2015 نا پانگ کہ دا میوزیم ء وخت ناز و آور آک بندکنگ نا گلہوتر۔ ہندن دا میوزیم اٹ سوگو مہر گڑھ نا مال وڈی، نیشئل میوزیم کراچی نا امبار ء سر مس۔ نیشئل میوزیم کراچی نا سروک محمد شاہ بخاری

(2017-10-21) سے انٹرویو کئے ٹی پارے کہ نیشنل میوزیم کراچی ٹی گل گڑا (Object) سوگو تنکو۔ 14000 ولے اینو (بیست ویکھی صدی ٹی) گرج داگڑا نا ء کہ بلوچستان نا ہرشارشاراٹ میوزیم جوڑنگ داخاطران المی ء کہ داراج تینا مستر مسیح نادپتر ء تینا سینہ ٹی سوگوکننگ نا شرف ء ہم دوئی کے۔

کھٹیا:

بلوچستان اٹ مہرگڑھ اوکلی گل محمد ہرا ہندو اہم او دمب ء کہ ہرافتا سیالی مستر مسیح نا دور Neolithic آن ء۔ مہرگڑھ ہمودمب ء ہرا کہ سہیلی ایشیائی اولی متکنا دمب خیال کننگ اک۔ داہمو آبادی مسونے ہرا کہ داڈیھ سنا خلقت ء غاتا (Caves) زندآن الیس تا نئے خلق نادر وشم اٹ جہی کرے۔ اوفتے مال داری وکشت وکشاری ناگرہیل تس۔ دامخلوق میل و بندغ نابت جوڑنگ نابناہ ء کرے۔ ہندن مون مستی مہرگڑھ ناباتیک دندن ناعلاج ء ہم شروع کریر۔ داتاج ہم مہرگڑھ ناباتی تا کاٹما لگا کہ اوفک اولی وار دنیا ٹی برنج وپمبہ ناخم تون اوار اوار دلا جوڑنگ نارسم ء مچاڈنی ٹی تالان کریر۔ ہندن اوفک ہل و تس تون اوار اوار خلق آتیاں بیدس دنیا نا ایلو آبادی تیتون ہم گرچ مرپا سمندر و خوشکی ناکسر تے تجارتی کاروان تیکن کاریم اٹ ایسر۔ بدغشاں، افغانستان ناخرن آخوار یاڈس و نشان اوآن بیدس مونجوڈ و نامور (سیل) آتا مہرگڑھ اٹ ساڑی مننگ داگڑا ناگواہی ء ایتر ء کہ دا آبادی تانیام اٹ ہن و برآن بیدس واپار و ہل ء تس ہم مسونے۔ ولے اینو گرج داگڑا نا ء کہ نن مستر مسیح نا مہرگڑھ نا گڑا (Cultural material) تے سنبھال۔ تیتو میوزیم نادر وشم اٹ خوندی تخن انٹیکہ داننا میراٹ و تاریخ تون اوار مستر مسیح نا مہرگڑھ والا تا نئے نشانی اس ہم ارے۔ اینو دنیا مہرگڑھ نا پن آن واخب ء ولے نا مخلوق داسکائی مہرگڑھ ء نئے مش سنا دمب مروکوڈیرنس تکیرہ۔ داکان زیات پین نا سرپندی انت مرے کہ نن اینو نا تین پہ تینی نا دشمنی ناخاطران نو ہزار سال مست سنا مہرگڑھ نا دمب ء بلڈوزراٹ آوار کننگا۔ اوناگڑا (Cultural material) تے برباد کننگا۔ سوج داودی مریک

کہ نو ہزار سال مست نما مہر گڑھ والا تا اینہو ناجیڑہ توں انت تعلق؟ اے مہر گڑھ والا کہ تو مخلوق غایتیان کشیسا اے مہر و مرہیت ناپٹ خلق اس آباد کریر۔ زندناہر پڑاشون و شر حالی بشنار۔

کتاب آک

- Agrawal, D. P. (1985). The archaeology of India. London: Curzon Press
London Ltd.
- Fairservis, Walter A. (1956). Excavations in the Quetta Valley, West Pakistan.
New York: The American Museum and Natural History.
- Jarrige, C., J. F. Jarrige, R. H. Meadow and G. Quiyron. (1995). The
Mehrgarh: Field Report 1974-1985 From Neolithic Time to the Indus
Civilization. Sindh: Department of Culture and Tourism, Govt. of Sindh,
in Collaboration with the French Ministry of Foreign Affairs.
- Kenyore, Jonathan Mark and Richard H. Meadow. (2004). "Fifty-Five Years of
Archaeological Research in Pakistan: A Prehistoric Periods" Pakistan
Brink on the Politics, Economic and Society. New York: Lexington
Book.

آنٹرویوز

- محمود الحسن، وزٹنگ لیکچرار، 14/03/2015، عمر 45 سال، قائد اعظم یونیورسٹی۔ اسلام آباد
- محمد شاہ بخاری، سپریڈنٹ نیشنل میوزیم، عمر 42 سال، شاہی قلعہ۔ لاہور
- ظفر بلوچ، طالب علم، عمر 28 سال، بلوچستان یونیورسٹی۔ کوئٹہ